

Một số khó khăn thường gặp CỦA NGƯỜI VIỆT HỌC TIẾNG NGA

ĐỖ THANH VÂN HƯƠNG

Ngoại ngữ, có thể nói là chìa khoá mở ra cho con người cánh cửa vào thế giới kiến thức mới. Ngày nay, khi quá trình hội nhập, toàn cầu hoá ngày càng trở nên thiết thực và phổ biến, việc học ngoại ngữ càng cần thiết đối với tất cả mọi người. Song đây lại là một vấn đề không đơn giản đối với rất nhiều người, vì không phải ai cũng được trời phú cho khả năng học ngoại ngữ! Trong bài này chúng tôi không dám bàn tới tất cả mọi ngôn ngữ, mà chỉ xin nói tới tiếng Nga và xin phân tích một số khó khăn mà người Việt gặp phải trong quá trình học ngôn ngữ này.

Tiếng Nga là một thứ ngôn ngữ tương đối khó đối với nhiều người. Trước hết, xin nói về mặt ngữ âm. Trong tiếng Nga có nhiều âm mà tiếng Việt không có, ví dụ như các phụ âm mềm và các phụ âm gió. Vướng mắc lớn nhất ở đây không phải là việc phát âm chưa chuẩn, mà là hệ quả của nó – việc có thể hiểu sai ý nghĩa của phát ngôn. Ví dụ điển hình là bài hát “*Triệu bông hồng*”: trong bản dịch được rất

nhiều người biết đến, có từ *кроб*, nghĩa là *mái nhà, nơi trú ẩn*, nhưng có lẽ do không phân biệt được hai âm [ф]-[ф’], người dịch đã nhầm là *кробь*, và đã dịch là “*dòng máu thấm*”, may mà cũng không làm thay đổi nhiều lắm ý nghĩa của cả câu và bài hát, song những người biết tiếng Nga, biết lời tiếng Nga trong nguyên tác thì khi nghe lời dịch, có thể cảm thấy khó chịu. Còn nhắc tới các phụ âm gió, cần phải nói ngay là nhiều người Việt không thể phân biệt được các âm /з-ж-п, с-ш-щ-ч/, có lẽ vì trong tiếng Việt, nhất là trong các phương ngữ miền Bắc, thường không phân biệt các phụ âm gần giống các phụ âm này trong tiếng Nga (người Hà Nội phát âm *ra-da* không phân biệt), hoặc nhiều người Việt đọc *уем* và *сем* y như nhau. Chúng tôi muốn lưu ý rằng nếu căn cứ vào ngữ cảnh có thể suy ra họ muốn nói từ nào thì không sao, nhưng trong một số ngành, như ngành quay phim, nhiếp ảnh, nghệ thuật tạo hình chẳng hạn, thì sự không phân biệt này có thể sẽ rất đáng kể. Mặt khác, người Việt

“cây” có một số phụ âm gần giống trong tiếng Nga và cứ đưa nguyên si cách phát âm những phụ âm đó vào tiếng Nga, ví dụ, cứ cho rằng âm /tr/ và /ch/ trong tiếng Việt là tương đương với /u/ và /m’/ trong tiếng Nga, trong khi trên thực tế không hẳn là vậy, song sự giao thoa này cũng không quá nghiêm trọng đối với những người không phải là sinh viên ngành ngôn ngữ vốn chiếm tỉ lệ khá cao trong số những người học tiếng Nga. Ngoài ra, vấn đề vô thanh hoá phụ âm hữu thanh và hữu thanh hoá phụ âm vô thanh cũng không đơn giản đối với người nước ngoài, trong đó có người Việt học tiếng Nga. Những người mới học thực sự khó nhớ được khi nào б, в, г, д, ж, з phải đọc thành /п, ф, к, т, ш, с/ và ngược lại. Khó hơn nữa là tập hợp các âm /дж-ч/, /дз-ц/ và ngược lại như trong các cụm *дочь болеет, конец балета*. Việc những người mới học tiếng Nga không phát âm được chuẩn như người Nga chưa hẳn là vấn đề nghiêm trọng, vấn đề ở đây là khi họ nghe người Nga nói như vậy, họ có thể không luận ra được! Xin đưa ra một trường hợp đã xảy ra trong thực tế: cách đây vài năm, trong khi dịch một chương trình *Thế giới động vật* cho VTV2, chúng tôi cũng đã không thể hiểu được một phát ngôn trong đó có từ

коз (cách hai số nhiều của коза – con dê), được đọc là *кoc*, vì không nghĩ ra đó là phụ âm з bị vô thanh hoá khi đứng ở cuối từ, chứ không phải là “*cái liềm*” hay “*bím tóc*” hay “*một dải đất thấp, hẹp ven sông*” (nghĩa của ba từ đồng âm koca) vốn chẳng có gì ăn nhập với toàn bộ nội dung của phát ngôn trên. Lần đó, chúng tôi đã phải đến tận Nhà Văn hoá Nga (bấy giờ còn ở khách sạn La Thành trên đường Đội Cấn) để nhờ bà Natalia Tsvetova nghe giúp, và bà này, một người Nga chính gốc, cũng phải rất lâu mới luận ra được đó là một từ có phụ âm bị vô thanh hoá. Phần này, theo chúng tôi, là khá quan trọng, song đối với các sinh viên không học chuyên sâu về ngôn ngữ thì thường bỏ qua hoặc nếu có nhắc tới thì cũng chỉ qua loa mà thôi.

Về mặt ngữ âm, không thể bỏ qua trọng âm của từ và ngữ điệu của câu. Đây là một phần cực kỳ quan trọng, chỉ cần lấy một ví dụ nhỏ là từ *нucамь*, một từ chỉ có hai âm tiết song lại có thể có hai nghĩa hoàn toàn không liên quan đến nhau, mà nếu nhầm lẫn có thể gây tai hại cho người nói, vì nếu để trọng âm rơi vào âm tiết thứ hai thì từ này có nghĩa là “*viết*”, song nếu ai đánh nhầm trọng âm ở âm tiết thứ nhất thì động từ sẽ có nghĩa là “*đi tè*”(!) và dễ đặt người nói vào một tình huống bất tiện. Hoặc

có thể lấy thêm một ví dụ khác là động từ *срезать*, nếu trọng âm rơi vào âm tiết thứ nhất thì đó là động từ hoàn thành thể, còn nếu trọng âm rơi vào âm tiết thứ hai thì đó là động từ chưa hoàn thành thể, và ý nghĩa của hai từ sẽ khác nhau, có thể làm thay đổi nội dung của phát ngôn. Ngữ điệu cũng là một vấn đề mà các bạn sinh viên Việt Nam học tiếng Nga nên hết sức lưu ý. Tác giả của bài báo này được biết một tình huống không hay lắm do nói không đúng ngữ điệu. Trong lần trả bài lịch sử, một bạn sinh viên Việt Nam đã nói với cô giáo mới về nhận lớp là «*Вы можете задать мне вопрос*», ý muốn cô đặt câu hỏi cho mình, nhưng bạn này lại không lên giọng để sử dụng ИК3 cho câu hỏi không có từ nghi vấn, vì vậy cô giáo lại hiểu là “*Bây giờ thì cô muốn hỏi gì thì hỏi*” và coi đó là một câu nói xác xược, gây mất thiện cảm ban đầu. Chỉ qua một ví dụ nhỏ như vậy, có thể thấy ngữ điệu trong tiếng Nga quan trọng như thế nào!

Một vấn đề khác trong việc học tiếng Nga mà chúng tôi muốn đề cập đến tới trong bài này là vấn đề cấu tạo từ trong tiếng Nga, một thứ tiếng thuộc hệ ngôn ngữ biến hình, trong đó các từ có thể thay đổi tiền tố, hậu tố để cấu tạo thành những từ cùng gốc có các nét nghĩa khác nhau cũng như cấu tạo các

từ có ý nghĩa khác nhau nhưng cùng từ loại. Ví dụ, hậu tố *-ение* là hậu tố thường được dùng để cấu tạo các danh động từ (*движение, изучение*), hậu tố *-ист* dùng để chỉ người (*футболист, шахматист*), tiền tố *по-* thường dùng để chỉ sự bắt đầu (*пойти, поехать*), hay chỉ hành động trong một khoảng thời gian ngắn (*поспать, посидеть*), v.v. Các tiền tố và hậu tố trong tiếng Nga không phải là vô hạn, và nếu nắm bắt được quy luật thì ai cũng có thể nhanh chóng học từ mới, song không phải ai cũng biết được điều này để học tiếng Nga một cách hiệu quả hơn.

Các vấn đề kể trên tuy nhiều song có lẽ vẫn không thấm vào đâu so với những khó khăn về mặt ngữ pháp. Những người đi trước đã từng nói đùa là “*Phong ba bão táp không bằng ngữ pháp tiếng Nga*”. Quả thật, với một hệ thống ngữ pháp phức tạp như vậy, tiếng Nga đúng là một thứ ngoại ngữ “*khó nhằn*” đối với nhiều người, riêng việc biến đổi danh từ, tính từ, một số đại từ và số từ theo giống, số và cách đủ khiến bất cứ người mới học nào cũng toát mồ hôi hột, chưa nói đến phân chia động từ hay phân biệt và sử dụng ý nghĩa của động từ hoàn thành thể-chưa hoàn thành thể cũng khó không kém. Nhớ được hết sáu cách trong tiếng Nga cũng đã là quá nhiều

đối với một người nước ngoài, song đây chỉ là bắt đầu, việc hiểu được ý nghĩa (cả khi dùng không giới từ lẫn có giới từ) và cách sử dụng được sáu cách mới là nan giải! Tất nhiên, nếu học một cách hệ thống và nếu biết cách rút ra cho mình quy luật thì vấn đề sẽ bớt phức tạp đi rất nhiều, song không phải ai cũng làm được điều đó, nhất là với các bạn sinh viên không đi sâu vào nghiên cứu ngôn ngữ và những người vốn chưa bao giờ học ngoại ngữ. Chúng tôi cũng xin nói thêm rằng, do đặc thù ngữ pháp như vậy của tiếng Nga mà không phải lúc nào từ điển cũng là bảo đảm để người đọc có thể hiểu hết ý của một phát ngôn, vì có những khi người ta biết hết tất cả mọi từ trong phát ngôn nhưng lại không thể hiểu được phát ngôn đó có nghĩa là gì, bởi vì, theo lời thầy Lê Đức Mẫn, một nhà giáo, nhà nghiên cứu và dịch giả bậc thầy trong làng tiếng Nga vẫn dạy sinh viên trong các khoá Chuyên đề dịch, trong bất cứ thứ ngôn ngữ nào cũng vậy, muốn hiểu được phát ngôn chúng ta phải nắm được cách liên kết từ, đó chính là mấu chốt giúp người tiếp nhận thông tin (đọc hoặc nghe) hiểu đúng ý nghĩa của phát ngôn.

Những vấn đề nêu trên mới chỉ là những vấn đề về mặt ngôn ngữ thuần túy, chúng tôi xin phép chưa động chạm tới mặt văn hoá-đất nước học, do tính chất rất riêng của phần này trong ngôn ngữ học.

Như vậy, trên đây chúng tôi đã điếm qua một số khó khăn cơ bản đối với người nước ngoài nói chung và người Việt nói riêng trong quá trình học tiếng Nga như một ngoại ngữ. Đó là vấn đề mà có lẽ nhiều người quan tâm-những người học thì nên tìm hiểu để khắc phục trong quá trình tiếp nhận một thứ ngôn ngữ mới, còn những người dạy thì nên lưu ý để giúp học viên của mình học tốt hơn, hiệu quả hơn. Trong khuôn khổ một bài báo ngắn chúng tôi mới chỉ đề cập đến những trở ngại này một cách chung nhất, chỉ mới đặt vấn đề chứ chưa dám đưa ra các giải pháp. Có lẽ để nêu ra cách giải quyết vấn đề thì phải có một công trình khoa học có quy mô lớn hơn. Chúng tôi chỉ mong sao bài báo này có thể góp phần nhỏ bé giúp cho những người học tiếng Nga nhận ra một số khó khăn mà họ có thể vấp phải và từ đó sẽ tự tìm ra cho mình cách khắc phục phù hợp. ▢